

NÂZIM HİKMET'İN BAZI ŞİİRLERİNDE BİLİM KURGU TEMALARI

Science Fiction Themes in Some Poems of Nâzım Hikmet

Doç. Dr. Türkan YEŞİLYURT

Sinop Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı. Sinop, Türkiye.
turkanyes@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
03.11.2023

Kabul/Accepted
31.12.2023

Sayfa/ Page
108-114

Öz

Bilim kurgu temaları arasında uzay yolculuğu, uzayda kolonileşme, yaşamın zor olduğu gezegeni dünyalaştırma, kozmik okyanuslar ve mitolojileri, uzaylılar, uzaylı uygarlıklar, uzaylıların işgali, gelecek öyküleri; geleceğe yolculuk, geçmişe yolculuk, diğer zaman akışları, ükroni (olası bir tarih kesiti), ölümsüzler, dünyanın sonu, kıyamet sonrası toplumlar; robotlar, elektronik beyinler ve yapay zekâlar; dördüncü boyut ve diğerleri, paralel dünyalar, mikroskobik dünyalar; mutasyona uğrayanlar, klonlar, insan-makine kırmaları yer alır. Bu yazıda Nâzım Hikmet'in *Son Şiirleri*'nde yer alan bazı şiirlerinin bilim kurgu temaları bakımından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Şair, bu şiirlerinde Ay'a, Mars'a, yıldızlara yolculuk temasını işler. Bu uzay yolculuklarında "yolcu füzeleri" ve "kozmos gemileri"ni kullanır. Kozmosta insanlardan başka akıllı varlıkların olup olmadığı meselesini konu edinir. Şair, felaket sonrası Dünya'nın yok oluşu konusunu işler. Şairin şiirlerinde kullandığı "kozmos yolu", "füze lombuzu", "Ay", "Merih", "Güneş" ve "yıldızlar" gibi sözcükler bilim kurgu edebiyatının temel konusu uzayla ilgilidir. Adları anılan kozmonotlar Yuri Alekseyeviç Gagarin ve German Stepanoviç Titov da uzayı akla getirir. Uzay çalışmalarının yoğun olduğu; bu çalışmalarla ilgili radyo, gazete ve dergilerde yayın yapıldığı yıllarda Sovyetler Birliği'nde yaşayan şairin şiirlerine bilim kurgu temalarının yansımaları doğaldır.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Bilim Kurgu, Ütopya, Kozmos, Nâzım Hikmet.

Abstract

Science fiction themes include space travel, colonization in space, terraforming a planet where life is difficult, cosmic oceans and their mythologies, aliens, alien civilizations, alien invasion, future stories; travel to the future, travel to the past, other time streams, ukroni (a possible slice of history), immortals, end of the world, post-apocalyptic societies; robots, electronic brains and artificial intelligence; fourth dimension and others, parallel worlds, microscopic worlds; Mutants, clones, human-machine splits. This article aims to evaluate some of Nâzım Hikmet's poems in his *Son Şiirleri* in terms of science fiction themes. In these poems, the poet deals with the theme of traveling to the Moon, Mars and stars. It uses "passenger missiles" and "cosmos ships" in these space travels. It deals with the issue of whether there are intelligent beings other than humans in the cosmos. The poet deals with the subject of the destruction of the Earth after the disaster. Words such as "cosmos road", "missile porthole", "Moon", "Mary", "Sun" and "stars" used by the poet in his poems are related to space, the main subject of science fiction literature. The mentioned cosmonauts Yuri Alekseyevich Gagarin and German Stepanovich Titov also bring space to mind. Space studies are intense; It is natural that science fiction themes were reflected in the poems of the poet, who lived in the Soviet Union during the years when these works were broadcast on radio, newspapers and magazines.

Keywords: Poetry, Science Fiction, Utopia, Cosmos, Nâzım Hikmet

Giriş

Bu yazı Nâzım Hikmet'in Son Şiirleri'nde¹ yer alan bazı şiirlerindeki bilim kurgu temalarını ortaya koymayı amaçlanmaktadır. Bunun için Jacques Baudou'nun Bilim-Kurgu adlı kitabında belirttiği temalar temel alınmıştır. Baudou, bu temaları uzay; zaman; makineler; başka dünyalar, başka boyutlar; dönüşüme uğramış insan olmak üzere beş ana başlıkta toplamıştır. Uzay teması içinde uzay yolculuğu, uzayda kolonileşme, yaşamın zor olduğu gezegeni dünyalaştırma, kozmik okyanuslar ve mitolojileri, uzaylılar, uzaylı uygarlıklar, uzaylıların işgali, gelecek öyküleri; zaman teması içinde geleceğe yolculuk, geçmişe yolculuk, diğer zaman akışları, ükroni (olası bir tarih kesiti), ölümsüzler, dünyanın sonu, kıyamet sonrası toplumlar; makineler teması içinde robotlar, elektronik beyinler ve yapay zekâlar; başka dünyalar, başka boyutlar teması içinde dördüncü boyut ve diğerleri, paralel dünyalar, mikroskobik dünyalar; dönüşüme uğramış insan teması içinde mutasyona uğrayanlar, klonlar, insan-makine kırmaları alt temaları yer alır (2005, s. 68-117).

Birçok eleştirmen bilim kurgunun on dokuzuncu yüzyılda başladığını öne sürer. Bazıları bilim kurgunun Mary Shelley'nin Frankenstein'ı (1818) veya Jules Verne'in Dünyanın Merkezine Yolculuk (1864) ya da bir yıl sonra yayımlanan Ay'a Yolculuk adlı eseriyle veya H. G. Wells'in Zaman Makinesi'yle (1895) başladığını savunurken bazıları Hugo Gernsback'in Ralph 124C41+12 adlı eseri veya 1926 yılında Muazzam Hikâyeler: Bilim Kurgu Dergisi (Amazing Stories: The Magazine of Scientifiction) adlı dergiyi çıkarması ile başladığını savunur (Fitting, s. 2021, 196). Türk edebiyatında ise ilk bilim kurgu anlatısı olarak Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'ndeki "Viyanalı Robotlar", "Hezarfen Ahmet Çelebi'nin Galata Kulesinden Uçuşu" ve "III. Ahmet'in Sünnet Düğünü Sırasında Haliç'te Beliren Timsah Suretindeki Denizaltı" gibi sahnelere işaret edilir (Bayar, 2001, s. 188). Bilim kurgu edebiyatı içinde esas olarak Ahmet Mithat Efendi'nin 1889'da yayımlanan Fennî Bir Roman yahut Amerika Doktorları adlı eseri dikkat çeker. Yazar, kitabın "Mukaddime Makamında İki Söz"ünde eserini "edebiyat-ı fenniyye" olarak değerlendirir: "Şunu da arz ve ihtar edelim ki, hikâyemiz fennî olacağına göre bu hikâyede kari'lerimize fûnûn dersi vereceğimiz zannolunmasın. Biz edebiyat-ı fenniyye demek hesabı, hendeseyi nazmen tedsîs etmektir zannında bulunanlardan değiliz" (2002, s. 552). Seda Uyanık'ın belirttiği gibi bu romanda "Osmanlı'nın bihaber olduğu ya da yeni tanımaya başladığı fennî icatlar, Osmanlı okuru için yeni olan fennî roman türüyle tanıtılmaktadır" (2015, s. 52).

Çok satan ve okunan büyük kısmının nitelikli bir edebiyat olmadığı, bilinen edebiyatın başarılarıyla yarışacak seviyede örneklerinin az olduğu söylenegelen bilim kurgu ile ilgili Ursula K. Le Guin şu değerlendirmeyi yapar:

Bilim kurgu, daha ziyade, kendilerinden başka hiçbir şeyi aydınlatmayan ve gerçek ahlaki yankıları olmayan mucizeleri, merakları ve korkuları sıralayan bir yapay nesnellikle, hayaller, hüsnü kuruntular ve kâbuslarla yetinmiştir. İcatlar harikadır, ama kendi içine kapalı ve kısırdır. Bilim kurgu meraklılarının daha eksantrik ve çocuksu bölümünü oluşturan savunmacı ve fanatik kapalı çevreler ise kendi içinde zararsız olmasına rağmen yayıncıların standartlarını, okurun ve eleştirmenin de beklentilerini çok düşük tutarak zevki düşüren bu sıradanlıklarla beslenir ve onu besler. Bu, ortaya para koymadan poker oynamamızı istemek gibidir. Oysa gerçek oyun, gerçek parayla oynanır. Zamyatin'den Lem'e kadar nice yazar, bilim kurgunun sonsuz simge yelpazesi ve metaforları, özneyi merkeze alarak, romancı gibi kullanıldığında kim olduğumuzu, nerede olduğumuzu, hangi seçimlerle yüz yüze geldiğimizi emsalsiz bir açıklıkla ve engin, huzursuz edici bir güzellikle gösterebildiğini ispatladığı halde, bu bayağılığın sürüyor olması çok acıdır (1999, s. 82-83).

Bilim kurguda hâlâ niteliksiz eserler varlığını sürdürmekle birlikte önemli seçkin eserler de bulunmaktadır. Hatta Yuval Noah Harari, yirmi birinci yüzyılın başlarında belki de en önemli sanat türünün bilim kurgu olduğunu belirtir (2021, s. 227).

1. Nâzım Hikmet'in Şiirlerinde Bilim Kurgu

Nâzım Hikmet bir şair olarak bilinenin ötesini hayal eder. Şairin ufku Dünya ile sınırlı değildir. Kozmik ufkunun enginliğinde galaksiler, yıldızlar, gezegenler, Ay vardır. Kozmos içinde Dünya, Paul Eluard'ın "Aşk Şiir"inde imgeleştirdiği gibi "mavi portakal"dır: "Dünya portakal rengi dünya mavi"

(1992, s. 55). Nitekim 1990 yılında “Voyager 1” uzay aracından güneş sisteminin bir fotoğrafı çekilmiştir: “Dünya bu fotoğrafta, sadece birkaç piksellik minik, soluk mavi bir nokta olarak görülmektedir” (Petersen, 2019, s. 41).

Şair, altında 7 Ocak 1959, Moskova notu bulunan “Yine İyimsizlik Üstüne” başlıklı şiirinde yolcu füzeleriyle başka yıldızlara gidileceğini ifade eder: “Yolcu füzeleri güneşe doğru, yıldızların arasından, / balıklar gibi sessiz sedasız akıp gidecek” (2013, s. 9). Samanyolu galaksisinde dört yüz milyardan çok yıldız vardır (Petersen, 2019, s. 123). Bu yıldızlar arasında seyahat edilebileceğini düşünmek heyecan vericidir. Şair, 1960 tarihli “Yolculuk” başlıklı şiirinde yıldızlardan birinde yolculuk yapan bir şaire işaret eder: “Yolculuk ediyor şairin biri / yıldızlardan birinde bir denizde / bakarak dünyamıza” (2013, s. 68).

1960’lardan beri Mars’a onlarca uzay aracı gönderilmiştir. Marslılar da bilim kurgu edebiyatında önemli bir yer tutar. Nâzım Hikmet, Aralık 1959 tarihli adsız bir şiirinde Dünya’nın dışındaki diğer gezegenlere yolculuk yapma düşünüyü dile getirir. Bu nedenle kozmos gemisiyle Merih’e (Mars) giden turistlerin şiirler okuyacağından söz eder: “Merih’e giden kosmos gemisinde turistler / yeryüzüye yazılmış şiirler okuyacak” (2013, s. 38). Şair, bir dünyalı olarak Güneş sistemi içinde yer alan Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn, Uranüs ve Neptün gezegenleri içinde Dünya’ya en çok benzeyen Mars’a gitmeyi düşler. Carl Sagan da Mars’ın Dünya’ya yakın; buzlarla kaplı kutuplara, bulutlara ve toz fırtınalarına sahip ve orada bir gün yirmi dört saat olduğu için insanların umut ve korku yatırımı yaptığı gezegen olduğunu belirtir (2020, s. 131). Nitekim Roland Barthes, Mars’ın mitleştirilmesine dikkat çekmektedir: “Mars yalnızca Dünya değildir, küçük kenter Dünya’sıdır, büyük resimli basının geliştirdiği (ya da dile getirdiği) düşünsellik kasabasıdır” (1996, s. 39).

Bilim kurguda Mars ve Venüs’ten başka dünya dışına seyahatlerin büyük bir kısmı Ay’a yapılır (Uğur, 2019, s. 32). Jules Verne de 1865’te yayımladığı Ay’a Seyahat ile insanın Ay’a yolculuk düşünüyü ortaya koymuştur. Verne’den önce Johannes Kepler’in Somnium (Rüya) adlı eserinde Ay’a ayak basmış uzay yolcuları yer alır. Sagan’a göre Kepler, bilimi halka mal etmek için bilim kurgu kitaplarının ilkinin yazmıştır. Adı Somnium (Rüya) olan eserde, Ay’ın yüzeyinde duran uzay yolcularının göklere bakarak yerküre gezegeninin hareketlerini izledikleri düşünülmiştir (2020, s. 88). Şair, altında 26 Ağustos 1959 tarihi bulunan, adı olmayan bir şiirinde Ay’a hatta teleskopların göremeyeceği yerlere gidileceğini ifade eder. Sovyetler Birliği tarafından uydu “Sputnik 1”in 1957’de fırlatılmasından sonra 12 Nisan 1961’de Yuri Gagarin, uzaya giden ve Dünya’nın yörüngesinde dönen ilk insandır (Dinwiddie vd., 2020, s. 244). Kazakistan bozkırlarında yer alan Baykonur Uzay Üssü’nden fırlatılan “Vostok” adlı roket ile uzaya çıkan Gagarin, Dünya’nın yörüngesinde bir tur attıktan sonra Smelovka köyü yakınlarındaki Engels kasabasının güney batısında yer alan bir tarlaya iniş yapmıştır (Gagarin, 2021, s. 165-166). Şair, gidilecek yeri bir ütopya olarak resmeder. Gürdal Ülger’e göre “Ütopya, yaşanılan dönemde var olan sorunlara alternatif olarak tasarlanan yeni bir dünya yapısı çizer” (2018, s. 13). Bu nedenle şairin ütopyasında da açlık, korku, hükmetme, aşağılama ve umutsuzluk yoktur: “Aya gidilecek / daha da ötelere, / teleskopların bile görmediği yere. / Ama bizim dünyada ne zaman kimse aç / kalmayacak, / korkmayacak kimse kimseden, / emretmeyecek kimse kimseye, / yermeyecek kimse kimseyi, / umudunu çalmayacak kimse kimsenin” (2013, s. 37).

Ülfet Dağ’ın belirttiği gibi “Ütopya, Yunanca Ou-topia (olmayan yer), Eu-topia (tatlı yer) anlamlarında kullanılan ve her iki anlamından hareketle var olmayan güzel/tatlı yer olarak nitelenebilir” (2019, s. 20). Şairin 15 Ocak 1960 tarihli “Vera’ya” başlıklı şiirinde adı geçen Vera, Nâzım Hikmet’in “Benim hayatımdan çok kadın geçti. Ama ben buna tutulduğum kadar kimseye tutulmadım” (Güneş, 2017, s. 42) dediği Vera Tulyakova’dan başkası değildir. Şair, sevdiği kadına ütopyik toplumda kumanda, üstünlük taslama ve yalvar yakar olmadığını ifade eder: “Yolcular füzelerden / çoktan indi içimdeki yıldız. / Düşümde işittiğim dille konuşuyorlar, / komuta, böbürlenme, yalvarıp yakarma yok” (2013, s. 41). Şairin bu sözleri sevdiği kadına söylemesi boşuna değildir. Sonuçta aşk da bir ütopya olarak değerlendirilebilir.

Sekiz gezegen, birçok cüce gezegen, kuyruklu yıldız, uydu ve asteroidi kapsayan Güneş sistemi, Samanyolu galaksisinde yer alır. Güneş, element reaksiyonları ve nükleer patlamalardan dolayı parlar. Büyük bir enerji ortaya çıkartır. Bu enerji, ısı ve ışıktır. Başka bir deyişle Güneş yaşam kaynağıdır. Şairin 1963 yılında kaleme aldığı adsız şiirindeki yarılan yerden gökyüzüne fırlayan “ifrit”e dikkat

çekmek gerekir. İfrıt, “Cin taifesinin reisi veya en güçlü, muktedir olanı ya da zeki, kurnaz olanı”nı temsil eder (Parlatır, 2017, s. 349). Ancak, Stanislaw Lem’e göre “Bilim kurguda açıklanamaz mucizeler, aşkın durumlar, şeytanlar ve iblisler olmaz” (2007, s. 31). Bu bakımdan ifrit sözcüğünün burada ortalığı birbirine katan, kötü ve zarar verici kimse anlamında mecaz olarak kullanıldığını belirtmek gerekir: “Bir anda parçalanan binlerce güneşin yangınıydı bu / uğultusu tuz buz olan binlerce yıldızın / yer yarıldı orta yerinden / bir ifrit fırladı gökyüzüne / gökyüzünden büyük / bir ifrit mantar biçiminde. / Kan döktük, kanımız dökülüyor, / yıktığımız için mi yıkılıyor? / İlk önce biz mi başladık / bu cehennem oyununa, / yoksa onlar mı? / Belki ne onlar başladı ne biz. / Kim başladı öyleyse?” (2013, s. 159).

Güneş yangını sonunda Dünya’nın sonu gelmiştir. Felaket sonrasında ne insan ne de sokak kalmıştır. Selam verecek ve selam alacak kimse yoktur: “Ne sokak kalmış dolaşılacak / ne selamımı alacak insan...” (2013, s. 159). Şair, Dünya’nın yok oluşu temasını işleyerek insanları uyarır. Ünsal Oskay’a göre bilim kurgu “İnsanın, doğanın ve evrenin içinde bulunduğu durumu ve bu durumun yol açacak gibi görüldüğü geleceği teşhis etmek; insanlığı bu konularda uyarmak, mümkün seçeneklerin anlaşılması ve gereken yönde eyleme geçilmesi için insanlığa çağrıda bulunmak görevini yüklenmiştir” (2014, s. 66).

Nâzım Hikmet, 13 Nisan 1961 tarihli “Kosmosun Kardeşliği Adına” başlıklı şiirinde uzaylılar temasına değinir. Şair, kozmosta insanlardan başka akıllı varlıkların olup olmadığını, onların bizlere benzeyip benzemediğini sorar: “Kozmosta bizden başka düşünen var mı / var / bize benzer mi” (2013, s. 70). Carl Sagan da Dünya’dan başka bir gezegende “Kozmos’taki kardeşlerimiz” olabileceğini ifade eder: “Bunların bazılarında, insana benzer akıllı yaratıklar gelişip gezegenlerinin yüzeyini büyük yapılarla kaplamış olabilirler. Onlar bizlerin Kozmos’taki kardeşleridir” (2020, s. 22). Şair de “mutlu emeklerle mutlu dinlenmeler adına / ‘Yarin yanağından gayri her yerde her şeyde hep beraber’ / diyebilmek adına” (2013, s. 70-71) dizeleriyle Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı adlı kitabındaki “yarin yanağından gayri her yerde her şeyde hep beraber” dizesine gönderme yaparak kozmosta yaşayan bütün varlıkların kardeşliğine işaret eder: “yurtların / dünyaların / ve kosmosun kardeşliği adına” (2013, s. 71).

Nicolaus Copernicus, 1643’te yazdığı Göksel Kürelerin Devinimleri Üzerine (De Revolutionibus Orbium Coelestium) adlı kitabında evrenin merkezinde Dünya’nın değil, Güneş’in olduğunu ve Dünya’nın Güneş’in etrafında döndüğünü ortaya koyar (Gribbin, 2021, s. 45). Böylece Batlamyus’un (Klaudios Ptolemaios) Dünya’nın evrenin merkezinde durduğu görüşüne karşı çıkar. Johannes Kepler de Batlamyus’un kuramını çürütür. Ne var ki Giordano Bruno güneş merkezli Copernicus sistemini doğru bulduğundan yakılarak öldürülmüştür. Galileo Galilei, kendi yaptığı teleskopla gökyüzünü gözlemleyerek Copernicus’in güneş merkezli sistemini doğruladığından hayatının bir kısmını ev hapsinde geçirmek zorunda kalmıştır. Altında 1961 yılı bulunan “Saman Sarısı” başlıklı şiirinde şair, “Copernicus’in usturlabı”nı hatırlar. Usturlap, “Yıldızların yeryüzüne yükseklik derecesini bulmakta kullanılan alet”tir (Parlatır, 2012, s. 1756). Şair, Polonyalı Copernicus’in “usturlabı”na dikkat çekerek özgür düşünceye nasıl ket vurulduğuna işaret eder: “Vakit hızla ilerliyor gece yarıları yaklaşıyor bize / ayak seslerimizin yankıları sarı sıska köpekler gibi geliyordu / ardımızdan koşuyordu önümüze / Yegelon Üniversitesi’nde şeytan taşlara tırnaklarını batıra batıra dolaşüyor / bozmağa çalışıyor Kopernik’in Araplardan kalma usturlabını” (2013, s. 76).

Yuri Gagarin’in belirttiğine göre Sovyetler Birliği, ilk uydu Sputnik 1’in 1957’de uzaya fırlatır (2021, s. 75). Aynı yıl bir kapsülünde Layka adlı bir köpeği taşıyan Sputnik 2 uzaya gönderilir (s. 79). Sputnik III’in uçuşuyla ilgili radyoda yayınlanan haberler görece kısıtlıdır. Ne ki Pravda bu konudaki geniş bilgilere yer verir (s. 93). Sonunda Gagarin, 1961’de Dünya’nın yörüngesinde dönen ilk insan olur. Şair, “Saman Sarısı” şiirinin ikinci bölümünde uzaya çıkan iki kozmonota gönderme yapar. Bu kozmonotlardan ilki Yuri Alekseyeviç Gagarin, ikincisi German Stepanoviç Titov’dan başkası değildir: “Evvelî gün Gagarin en büyük meydanı dolaşıp döndü Titof da dolaşıp / dönecek hem de on yedi buçuk kere dolanacak ama daha bundan / haberi yok” (2013, s. 81). Şair, ressam Abidin Dino, Avni Arbaş ve minyatür sanatçısı Levni’ye gönderme yaparak onların mikroskoptan ve füze lombuzlarından görünenleri resmettiğini de ifade eder. Burada dikkat çekici olan Levni’nin geleceğe yolculuk yapmış olmasıdır: “Bizim Abidin de öyle Avni de Levni de / mikroskobun ve füze lumbuzlarının gördüğü yapılar meydanlar renkler / ve şairleri, ressamı, çalgıcıları onların” (2013, s.

82). Ayrıca Nâzım Hikmet, Şubat 1960 tarihli “Sabah Karanlığı” başlıklı şiirinde Sputnik 3’e gönderme yapar: “Geçilir kutuplardan gelen haberlere / sonra bu sabah saat altıda / üçüncü suputnik / dönerken yeryüzünü 8879 kere” (2013, s. 44). Şiirin başlığı sabah olmak üzere olduğuna ve şairin gelecekle ilgili umuduna işaret eder. Ali İhsan Kolcu da “Sanatçının bütün olumsuz şartlara rağmen iyimser olması, iyi bir geleceği terennüm etmesi, ümitvar olması Nâzım Hikmet’in sanatının esasını teşkil eder” demektedir (2010: 55). Gerçekten de şair karanlığın içindeki aydınlığı görür.

Şair, 19 Nisan 1962 tarihli “Severmişim Meğer” adlı şiirinde Ogonyok dergisinde fotoğraflarını gördüğü kozmosu somut ve soyut resme benzetir. Sonsuzluk hissi içinde kozmosu ne kadar sevdiğini fark eder: “Renkli fotoğraflarını gördüm kosmosun Ogonyok dergisinde / kızmayın ama dostlar nonfigüratif mi desek soyut mu desek işte o / soydan yağlı boyalara benziyordu kimisi yani dehşetli figüratif ve somut / insanın yüreği ağzına geliyor karşılarında / sınırsızlığı onlar hasretimizin aklımızın ellerimizin / onlara bakıp düşünebildim ölümü bile şu kadarcık keder duymadan / kosmosu severmişim meğer” (2013, s. 126-127). Carl Sagan’a göre kozmos, “Evreni oluşturan tüm canlı ve cansız varlıkların birbirleriyle derinden uyumlu bağlarının gizlerini içerir” (2020, s. 17-18). Şairin yaşama sevinci ve sevgisi Dünya’nın sınırlarını aşarak kozmosa ulaşır. Asım Bezirci, bu kitaptaki şiirlerinde şair için, “Bir dostla söyleşircesine alçak sesle konuşuyor. [...] Elbette, onun konuştuğu ‘dost’ yalnızca biz değiliz, tüm yeryüzü insanlarıdır” (2007, s. 211) demektedir. Oysa Nâzım Hikmet, sadece yeryüzü insanlarıyla değil, kozmostaki bütün varlıklarla konuşmaktadır.

Nâzım Hikmet, uzay çalışmalarının yoğun olduğu yıllarda Sovyetler Birliği’nde yaşadığından bu konudaki haberleri ve yazıları okumaması ve bu gelişmelerden etkilenmemesi mümkün değildir. Diğer yandan başta Aleksey Nikolayeviç Tolstoy, Grigoriy Adamov, Mihail Bulgakov ve Yevgeni Zamyetin olmak üzere burada birçok bilim kurgu yazarı yetişmiştir. Bu nedenle bilim kurgu temalarının şairin şiirlerinde görülmesi doğaldır. Ayrıca insanlık tarihinin pozitif yönde ilerlediğini savlayan ütopyik bilim kurgu, Nâzım Hikmet’in açlığın, korkunun, hükmetmenin ve umutsuzluğun olmadığı ütopya idealiyle örtüştüğü ortadadır.

Sonuç

Günümüzde sinemadan çizgi filme, romandan hikâyeye, reklamdan müziğe birçok sanat ve edebiyat formunda görünür olan bilim kurgu şiirde yok gibidir. Bu bakımdan Nâzım Hikmet’in şiirlerinde bilim kurgu temalarının yer alması kayda değerdir.

Bilim kurgununun izleklerinden biri uzay yolculuğudur. Nâzım Hikmet de bazı şiirlerinde Dünya’nın uydusu Ay’a, Mars gezegenine ve başka yıldızlara olmak üzere uzayda yolculuk temasını işler. Bilim kurgu edebiyatında uzay yolculukları çoğunlukla füzelerle, yıldız gemileriyle yapılır. Burada da “yolcu füzeleri” ve “kozmos gemileri” vardır.

Uzaylılar özellikle de Marslılar bilim kurgu yazarlarının vazgeçilmez karakterlerindedir. Nâzım Hikmet de kozmosta insanlardan başka akıllı varlıkların olup olmadığını, eğer varsa neye benzediklerini sorarak uzaylılar konusuna değinir.

Dünyanın sonu, Apokaliptik eserlere dayanan eski bir temadır. Dünya’da yaşamın sona ermesi salgın, tufan, kuraklık, kıtlık ve kirlilik gibi birçok nedenden kaynaklanabilir. Şair de felaket sonrası Dünya’nın yok oluşunu konu edinir. Şaire göre yok oluşun sebebi yıkıcı insanlardan başkası değildir. Bu bakımdan Dünya’nın geleceği konusunda insanları uyarır.

Şairin şiirlerinde kullandığı kozmos yolu, füze lombozu, Ay, Merih, Güneş ve yıldızlar gibi ifadeler bilim kurgu edebiyatının temel konusu uzayla ilgilidir. Adları anılan kozmonotlar Yuri Alekseyeviç Gagarin ve German Stepanoviç Titov da uzayı akla getirir.

Uzay çalışmalarının yoğun olduğu; bu çalışmalarla ilgili radyo, gazete ve dergilerde yayın yapıldığı yıllarda Sovyetler Birliği’nde yaşayan Nâzım Hikmet’in şiirlerine bilim kurgu temalarının yansımaları doğaldır.

Kaynakça

- Ahmet Mithat Efendi (2002). Mukaddime makamında iki söz. N. Sağlam ve M. F. Andı (Haz.). *Arnavutlar Solyotlar, Demir Bey Yahut İnkişâf-ı Esrâr, Fennî Bir Roman Yahut Amerika Doktorları*. (s. 551-552) içinde. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Barthes, R. (2003). *Çağdaş söylenler*. (T. Yücel, Çev.). Metis Yayınları.
- Bayar, Z. (2001). *Bilim kurgu ve gerçeklik*. Broy Yayınları.
- Bezirci, A. (2007). *Nâzım Hikmet: yaşamı, şairliği, eserleri, sanatı*. Evrensel Basım Yayınları.
- Boudou, J. (2005). *Bilim-kurgu*. (İ. Bülbüloğlu, Çev.). Dost Kitabevi Yayınları.
- Dağ, Ü. (2019). *Geleceği geçmişle kurgulamak: bilim kurgu romanları ve çağcillaştırılmış mitler*. Palet Yayınları.
- Eluard, P. (1992). *Seçme şiirler*. (A. Kadir ve A. Bezirci, Çev.). Yön Yayınları.
- Fitting, P. (2021). Ütopya, distopya ve bilimkurgu. G. Claeys (Haz.). *Ütopya edebiyatı*. (s. 193-218) içinde. (Z. Demirci ve D. Göl, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gagarin, Y. (2021). *Yıldızlara çıkan yol: ilk Sovyet kozmonotunun notları*. (Ö. Altıok ve E. Güneş, Çev.). Yazılama Yayınevi.
- Gribbin, J. (2021). *Galaksiler: kısa bir giriş*. (Z. Alpar, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Guin, U. K. Le (1999). *Kadınlar rüyalar ejderhalar*. D. Erksan, B. Somay ve M. G. Sökmen (Haz.). Metis Yayınları.
- Güneş, M. M. (2017). *Suyun şavkı: Leipzig'de bir aile ve Nâzım Hikmet*. Yapı Kredi Yayınları.
- Harari, Y. N. (2021). *21. yüzyıl için 21 ders*. (S. Siral, Çev.). Kolektif Kitap.
- Kolcu, A. İ. (2010). *Nâzım Hikmet'in poetikası*. Salkımsöğüt.
- Lem, S. (2007). Bilim kurgunun yapısal analizi üzerine. K. M. Güney (Der.). *Başka dünyalar mümkün: bilim kurgu, siberpunk ve siyaset*. (U. Güney, Çev.). (s. 28-38) içinde. Varlık Yayınları.
- Mitton, J. Hughes, D. W. Dinwiddie, R. Johnson, P. ve Jackson, T. (2020). *Astronomi kitabı* (A. F. Yıldırım, Çev.). Alfa Yayınları.
- Nâzım Hikmet (2013). *Son şiirleri:1959-1963*. Yapı Kredi Yayınları.
- Oskay, Ü. (2014). *Roman ve etik*. İnkılâp.
- Parlatır, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*, Yargı Yayınları.
- Parlatır, İ. (2017). *Açıklamalı İslâmî terimler sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Petersen, C. C. (2019). *Evren 101: güneş sisteminden solucan deliğine evren hakkında bilmeniz gereken her şey*. (Ö. Özarpacı, Çev.). Say Yayınları.
- Sagan, C. (2020). *Kozmos: evrenin ve yaşamın evreni*. (R. Aşçıoğlu, Çev.). Altın Kitaplar Yayınları.
- Uğur, V. (2019). *Türk bilim kurgu edebiyatı ve arketipler*. Günce Yayınları.
- Uyanık, S. (2015). Bir Osmanlı bilimkurgusu: fennî bir roman yahut Amerika doktorları. S. Şahin, B. Öztürk ve D. A. Büyükarman (Haz.). *Fantastik ve Bilimkurgu*. (s. 49-55) içinde. BağlamYayıncılık.

Ülger, G. (2018). Ütopyadan distopyaya. G. Ergül (Ed.). *Distopya: Hayal ile gerçek arasında*. (s. 9-27) içinde. Aya Kitap.

Sonnotlar

¹ Nâzım Hikmet, sağlığında böyle bir eser yayımlamış değildir. *Son Şiirler*'i Nâzım Hikmet'in 1959-1963 yılları arasında kaleme aldığı şiirlerin bir kısmını içerir. Kitap, Ekber Babayef'in *Nâzım Hikmet-Bütün Eserleri* adlı derlemesinin ikinci cildinden seçilmiş şiirlerden meydana gelir (Bezirci, 2007, s. 200).

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Doç. Dr. Türkan YEŞİLYURT

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluşun destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlamış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.